

NĚKTERÉ ASPEKTY SPOLEČNÉ ZEMĚDĚLSKÉ POLITIKY V RÁMCI ES

J. Jánský

PEF, ústav ekonomiky podniků, Vysoká škola zemědělská

613 00 Brno, Zemědělská 5

Anotace:

Příspěvek charakterizuje v dlouhodobém časovém horizontu přístupy k zemědělské politice v Evropském společenství. Je posouzen vývoj společné zemědělské politiky zemí ES, což ukazuje na nezbytnost změn v přístupu a koncipování zemědělské politiky ES a na nutnost zavedení radikální reformy v zemědělské politice ES.

Summary:

This paper presents an outline of agricultural policy in EC countries from the viewpoint of a long-term time horizon. The author evaluates the history and development of Common Agricultural Policy and emphasizes the necessity of changes in the concept and approach to the CAP as well as of radical changes in agricultural policy of EC countries.

Klíčová slova:

společná zemědělská politika, zemědělský trh, Evropské

společenství,

Key words:

Common Agricultural Policy, agricultural market, European

Communities

Základní cíle zemědělské politiky Evropského společenství jsou zakotveny v "Římské smlouvě". Evropskému společenství byla přiřazena úloha zajištění vzestupu zemědělské výroby, zvýšení životní úrovně na venkově, stabilizace trhu a zajištění výživy obyvatel při přijatelných cenách, což uvádí článek 39 této smlouvy z března 1957.

Společná zemědělská politika Evropského společenství vycházela z následujících **3 základních principů:**

- **zavedení a udržení společného trhu,**
- **zásada vzájemné preference**
- **a finanční solidarity.**

Propojením těchto principů vznikl předpoklad pro úspěšnou zemědělskou politiku a tím zajištění výživy obyvatel. Deset milionů zemědělců v rámci ES dosahuje ve světovém srovnání nejvyšších výnosů, čímž zajišťují celkovou výživu obyvatelstva základními potravinami a exportují svoje produkty téměř do všech zemí světa.

Tab.1

Vývoj výnosů v letech 1970 a 1990 (ES 6)

ROK	1970		1990		SRN		Francie		Itálie		Nizozemí		Belgie		Luxemburg	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Obilí ³⁾	33,4	57,9	33,8	60,7	26,9	38,4	37,6	69,3	33,6	59,7	24,0	38,2				
Cukr ³⁾	60,2	69,3	67,4	95,1	38,0	55,7	63,2	98,6	61,2	91,2	-	-				
Řepka ³⁾	21,8	30,2	17,5	27,8	18,3	24,3	29,1	30,0	24,1	30,0	-	30,0				
Mléko ⁴⁾	3 779	4 803	3 116	4 559	2 659	3 557	4 170	5 784	3 640	4 168	3 640	4 838				
Brambory ⁵⁾	22	29	14	29	9	17	26	37	22	34	19	29				

1 - rok 1970, u brambor 1960 (³)= 100 kg/ha, (⁴)= kg/ks, (⁵)= t/ha)

2 - rok 1990, u brambor 1985

Během 20 let se výnos obilí ve Francii a Holandsku téměř zdvojnásobil, doживost krav se zvýšila o polovinu. V Německu došlo ke zvýšení výnosů u řepky, v Itálii zvýšení výnosů u cukrovky. Itálie a Francie zaznamenala dvojnásobné zvýšení hektarového výnosu brambor.

Na základě **principu vzájemné preference** musí být produkty ES cenově výhodnější jak výrobky pocházející z třetích zemí. Cena importovaných výrobků je proto pomocí odvodů a celních poplatků zvyšována. Konkurenceschopnost výrobků ES na světovém trhu je zajištěna vývozními příplatky při vývozu do nečlenských zemí.

Finanční solidarita znamená financování zemědělské politiky ES ze společného rozpočtu.

Členské státy nepodporují zemědělce přímo, nýbrž podílejí se pomocí příspěvků do společného rozpočtu na financování nákladů spojených s politikou ES.

Úspěch **zavedení jednotného zemědělského trhu** se může odvodit také ze zvýšení obrátu ve vnitřním obchodu.

Tab. 2

Vnitřní obchod se zemědělskými výrobky (mld.ECU)

ES 6	1968	4,384
	1972	8,836
ES 9	1973	15,258
	1977	27,828
	1980	36,961
ES 10	1981	42,294
	1985	66,415
ES 12	1986	69,185
	1990	89,14

Ve vnitřním obchodu s potravinářskými a zemědělskými výrobky došlo v letech 1968 - 1992 k dvacetinásobnému zvýšení obchodního obrátu.

K viditelným výhodám této politiky patří neustále se rozšiřující nabídka zboží pro spotřebitele. I přes zvyšující se ceny poklesl podíl výdajů na potraviny v rámci státního rozpočtu v uplynulých 20 letech z 28 % na 21 %. Toho bylo dosaženo prostřednictvím dlouhodobého zvyšování produktivity zemědělské výroby.

Společná zemědělská politika požadovala i přes otevřené hranice přednostní spotřebu zemědělských produktů členských států ES, což dokumentuje tab.3.

Tab. 3

Obchod zeměděl. výrobků v rámci ES a třetích zemí (mld.ECU)

			Import	Export
ES	6	1968	10,342	3,039
		1972	13,983	4,668
ES	9	1973	25,371	7,381
		1977	37,685	12,307
		1980	42,496	19,521
ES	10	1981	44,721	26,055
		1985	60,627	34,505
ES	12	1986	53,692	39,429
		1990	55,889	35,186

I přes zásady stanovené principem preference vlastní výroby došlo k převýšení importu nad exportem a tím ke zvýšení obchodního deficitu ES o 20 mld. ECU.

První místo v dovozu zemědělských plodin do ES zaujímá jižní ovoce, ovocné šťávy a olejniny ke krmným účelům. Při vývozu obilí, hovězího masa, másla a vína (nejdůležitějších vývozních artiklů) zaujímá ES přední místa.

Počet aktivních zemědělců se při uskutečňování společné zemědělské politiky v průběhu 30 let značně snížil.

Tab. 4

Vývoj celkového počtu zaměstnaných v zemědělství (v tis.)

	1960	1975	1990
Belgie	367	140	119
Dánsko	-	177	147
Německo	2 216	1 234	1 081
Řecko	-	-	889
Španělsko	-	-	1 496
Finsko	3 426	1 950	1 394
Irsko	-	325	173
Itálie	4 007	2 826	1 913
Luxemburg	22	12	6
Holandsko	363	254	289
Portugalsko	-	-	840
Anglie	-	626	577

Všechny průmyslově vyspělé země provádějí vysoce organizovanou a komplexní zemědělskou politiku. To platí především pro USA, Kanadu, Japonsko, Švýcarsko a státy ES. Státy s malou kupní silou, obzvláště rozvojové země, zasahují do zemědělského sektoru státu jen nepatrně.

Jako každá dynamická politika, tak i zemědělská politika ES musela být přizpůsobena nejen novým prioritám a skutečností, ale i vývoji na trhu a technickému pokroku.

Bylo vynaloženo veliké úsilí k omezení nadbytečné produkce a současně ke stabilizaci příjmu v zemědělství. Už dříve byla zavedena taková opatření, která by zmírnovala tvrdost systému.

Důležité etapy ve vývoji společné zemědělské politiky ES:

- 1958 Konference ve Strese
- 1960 Komise předložila Ministerské radě návrhy na zpracování a zavedení společ. zemědělské politiky
- 1962 Zavedení první regulace trhu
- 1968 Jednotné ceny na trhu
- 1972 Změna sociální a struktur. politiky
- 1979 Zavedení povinných odvodů v mléčné produkci
- 1980 Odsouhlasení výrobních cílů Ministerskou radou
- 1984 Mléčné kvóty
- 1985 Zelená kniha - Perspektivy společné politiky
- 1988 Zavedení tzv. rozpočtové disciplíny a stabilizačních opatření
- 1992 Reforma společné zemědělské politiky

Na počátku 70 let bylo zřejmé, že systém společné zemědělské politiky vede k nadprodukcí. Z toho důvodu změnilo ES v roce 1979 poprvé svůj systém neohrazené cenové garance.

Byly zavedeny v určité výši povinné odvody z produkce mléka, aby se snížily náklady na skladování nadprodukce a rozdělení odbytu na světovém trhu. O rok později bylo dohodnuto zavedení omezení objemu výroby.

Povinné odvody však nevedly k očekávanému úspěchu. V roce 1984 byly proto zavedeny výrobní kvóty, aby se lépe sladila nabídka a poptávka na trhu. V roce 1988 bylo nutné zavedení dalších opatření, proto Ministerská rada ustanovila horní hranici zemědělských odvodů. Jako horní hranice bylo stanoveno 74 % z celkového objemu společenské výroby.

Za těchto předpokladů a opatření zavedlo 12 členských států pevné stanovení garantovaného množství produkce pro všechny důležité zemědělské výrobky. Vyjimku tvořily mléko a cukr, pro které byl zaveden systém kvót. S pomocí těchto stabilizátorů mohla být výroba částečně usměrněna.

Pro zvýšení účinnosti bylo zavedeno pravidlo vztahující se na všechny výrobce zemědělských produktů:

- pokud objem výroby překročí určené množství, bude zemědělcům subvenční příspěvek celkově automaticky zkrácen.

Garantované množství pro výrobu obilí bylo stanoveno na celkových 160 mil. t/rok. Při překročení produkce klesne cena obilí v následujícím roce o 3 %. Opakovaná nadvýroba by měla za následek kumulativní pokles cen a to o 3 % ročně.

Tento systém stabilizace byl částečně úspěšný. Rozpočet ES byl však i nadále zatěžován hlavně stálým nárůstem nadprodukce hovězího masa a mléka. Světové ceny obilí poklesly na základě změny kursu dolaru a ECU a vedly ke zvýšení nákladů při vývozních dotacích. I přes opatření

snížující náklady, se výdaje v rozpočtu ES zvýšily v letech 1988-1992 z 26 mld.ECU na 36 mld. ECU.

Společná zemědělská politika byla však úspěšná z hlediska modernizace a restrukturalizace zemědělského sektoru při rozvoji venkova. Bylo uplatněno několik programů a poslední nový program LEADER zavedla komise ES v roce 1991. Program je určen pro samoobnovu a pomoc oblastem s 5 000 až 10 000 obyvateli. Celková částka pro uskutečnění činí 400 mil. ECU. V rámci tohoto programu jsou financovány projekty zpracované od tuzemských i zahraničních účastníků napomáhající technickému rozvoji a rovnoměrnému hospodářskému rozdělení venkova.

Více jak po roční diskusi se Ministerská rada ES v červnu 1992 usnesla na zavedení radikální reformy v celé zemědělské politice ES.

Tato reforma byla nutná k přerušení takřka uzavřeného koloběhu neustálého zvyšování cen a nadprodukce. Současně vytvořila reforma také strategii ES pro vývoj a obnovení venkova. Bylo určeno pět hlavních cílů:

1. Zachování dřívější pozice ES jako vývozce zemědělských produktů posílením konkurenceschopnosti na vnitřním i zahraničním trhu
2. Přizpůsobení výroby potřebě trhu
3. Cílená pomoc hospodářsky slabším zemědělcům
4. Zvýšená motivace a tím snížení migrace obyvatel
5. Ochrana životního prostředí a přírodních zásob

Základem pro úspěšné provedení všech opatření je pokles cen u důležitých zemědělských výrobků a nechání určité plochy ladem. Jako odškodnění pro snížení zisku obdrží zemědělci přímou finanční pomoc. Změny postihly především sektor výroby obilí, olejnin, bílkovinných krmiv a hovězího masa.

Literatura:

Javůrková, J.: Zemědělská politika Evropských společenství.

UVTIZ, Praha 1990

Seibert, O.: Agrarpolitik und Agrarmärkte in der EG. Fachhochschule Weihenstephan, Triesdorf 1993

Die Zukunft unserer Landwirtschaft. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Bonn 1993

Die Agrarreform der EG. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Bonn 1992